

DOCUMENTE DIN FONDUL DE ARHIVĂ AL COMISIEI EUROPENE A DUNĂRII REFERITOARE LA ISTORICUL ORAȘULUI SULINA ÎN TIMPUL PARTICIPĂRII ROMÂNIEI LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Mariana-Delia POHRIB*

DOCUMENTS FROM THE ARCHIVE FUND OF THE EUROPEAN COMMISSION OF THE DANUBE REGARDING THE HISTORY OF THE TOWN OF SULINA DURING ROMANIA'S PARTICIPATION IN THE WWI

Abstract:

The article brings to the fore of historical research several still unpublished documents belonging to the archive fund of the European Commission of the Danube that deal with the history of the town of Sulina during Romania's participation in the WWI. The study doesn't claim to be an exhaustive approach of the complex situation of the town of Sulina during the WWI, such a project involving further expanding of the research upon other historical sources and archive funds, beyond those of the European Commission of the Danube (1856-1949).

Nevertheless, we consider that the information conveyed by the present article could contribute to a future comprehensive monograph of the town of Sulina.

*

Keywords: *European Commission of the Danube, Ministry of War, Sanitary Service Sulina, Sulina*
Cuvinte cheie: *Comisia Europeană a Dunării, Ministerul de Război, Serviciul Sanitar Sulina, Sulina*

Comandamentul Militar al Portului Sulina, prin locotenent-comandor Eugeniu Botez, informa, în luna iulie a anului 1917, Ministerul Afacerilor Străine în legătură cu situația supușilor statelor ostile aflați în serviciul Comisiei Europene a Dunării (C.E.D.). Ordinul de arestare a acestora a venit în ziua de 14 august 1916, iar cel de ridicare și internare, două zile mai târziu. De remarcat poziția oficialului care, deși nu primise instrucțiuni speciale în acest sens, s-a opus internării, apreciind că străinii din această categorie trebuiau considerați într-o situație excepțională. Printr-un ordin telegrafic al Prefecturii Județului Tulcea, se menționa că și străinii de la C.E.D. urmau să fie ridicați, fapt care s-a și întâmplat pentru un număr de 44 de angajați. Cu toate acestea, comandantul a reușit, împreună cu inginerul rezident, să convingă autoritățile ca o parte dintre ei, aproximativ 30, să fie opriți printr-un document în care se sublinia că aceștia sunt nevinovați și că sunt absoluți necesari serviciului.

La data de 30 august 1916 au sosit la Sulina instrucțiuni de la Ministerul de Război, în care se stipula că personalul C.E.D. își va desfășura activitatea normal și numai acei bănuți că ar întreprinde acțiuni ostile, prin intermediul delegatului României, să fie puși la dispoziția organelor locale ale Siguranței Generale a Statului.

În cele din urmă, autoritățile române n-au mai solicitat internarea cetățenilor străini din Sulina. Spre sfârșitul anului, în luna decembrie, rușii au intervenit pentru îndepărtarea tuturor celor rămași, chiar și a cetățenilor aparținând unor țări neutre, cum era viceconsulul grec și cei

* Muzeul de Istorie Galați.

câțiva greci din Sulina. În urma stăruințelor autorităților române și a inginerului rezident, rușii au renunțat, mulțumindu-se a scoate din Sulina doar pe viceconsulul elen.

La scurt timp însă, Prefectura a dat instrucțiuni severe Poliției locale de a strânge toții supușii străini și a-i trimite spre internare. Ca reacție din partea reprezentanților C.E.D., au fost făcute intervenții pe lângă comisarul Guvernului, arătându-se că acești străini sunt într-o situație excepțională, aducând drept argument unele prevederi din *Actul public* (1865), în care se sublinia că: „personalul și materialul C.E.D. se vor bucura de neutralitate în caz de război, deopotrivă respectate de toți beligeranții”. Reprezentanții C.E.D., bineînțeles, susțineau că această prevedere nu includea și pe supușii care se vor dovedi a fi vinovați, însă internarea nu trebuia aplicată ca o măsură generală, ci individual, de la caz la caz. Un alt argument era acela că internarea nu era justificată la Sulina, unde o parte dintre străini se găseau în serviciul armatei ruse, plătiți cu lefuri consistente, în genere specialiști care nu puteau fi înlocuiți la atelierele C.E.D., conduse de Marina Rusă. Pe cât a fost posibil, personalul C.E.D. a căutat să respecte condițiile de neutralitate prevăzute în Actul Public, evitând implicarea în probleme privind părțile beligerante. Având în vedere cele expuse, comandantul militar al Portului Sulina a rugat pe ministrul de Război să intervină pe lângă Direcția Siguranței Generale pentru a ordona ca ridicarea în vederea internării a angajaților C.E.D să nu se facă în general, ci numai individual, la recomandarea acestei instituții¹.

În urma rapoartelor înaintate de comandantul portului Sulina, locotenent-comandor Eugeniu Botez, și a inginerului rezident, E. Magnussen, delegatul României în cadrul C.E.D., Duiliu Zamfirescu, intervine la sfârșitul lunii iulie 1917 la ministrul Afacerilor Interne, Ion I.C. Brătianu:

„Am avut onoarea în mai multe rânduri a atrage binevoitoarea atenție a Guvernului Regal asupra nerespectării de către Siguranța Statului a instrucțiunilor ce mi-au fost date de Ministerul Afacerilor Străine, de acord cu Ministerul de Război, asupra modului de procedare cu personalul Comisiunii Europene suspectat.

Revin din nou asupra acestei chestiuni, rugându-vă, cu toată insistența, să binevoiți a cere celor în drept respectarea tratatelor internaționale, precum și o mai dreaptă apreciere a intereselor Statului angajat în războiul crâncen de astăzi, permițând străinilor ce au mai rămas în serviciul Comisiunii Europene a continua munca lor, spre binele și folosul guvernului român, ca și a guvernului rus. Dacă Siguranța Statului are indicii grave asupra vreunuia din funcționarii sau lucrătorii Comisiunii Europene, rămași actualmente liberi, o rog să se adreseze d-lui comandant militar al Portului Sulina, care va da urmare cererii Siguranței Statului, când probele vor fi suficiente.

Timp de zece luni, străini aceștia au avut o purtare ce nu lasă nimic de dorit. Astăzi, când pentru interesul suprem al războiului și al menținerii adâncimii Dunării, Comisiunea Europeană a pus la dispoziția armatelor aliate toată averea sa, ar fi o chestiune diplomatică elementară să nu se treacă peste garanția pe care o oferă Comisiunea prin organele sale locale”².

Printr-un raport datat 8 august 1917, locotenent-comandor Eugeniu Botez, comandantul Portului Sulina, aducea la cunoștința ministrului delegat al României în cadrul C.E.D. numeroasele probleme legate de predarea vaselor de dragat, aparținând Comisiei, către ruși, în sensul că aceștia din urmă nu doreau să se supună unor reguli care le angajau responsabilitatea.

Reprezentanții Comisiei, pentru a evita mai târziu eventuale neajunsuri și proteste de ambele părți, doreau ca:

1. Toate solicitările privind materialul flotant să fie făcute în scris, precum și confirmarea primirii acestuia. Materialul luat până la acea dată, în mare parte fusese rechiziționat abuziv, fără forme și fără a exista o solicitare scrisă în acest sens, astfel încât din partea rușilor nu exista niciun fel de responsabilitate. Ingerul Sevelov, directorul lucrărilor de asigurare a navigabilității,

¹ Serviciul Județean Galați al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.A.N.G), fond *Comisia Europeană a Dunării. Delegatul României*, dosar 58/1917, f. 16-17.

² S.J.A.N.G., fond *Comisia Europeană a Dunării. Delegatul României*, dosar 58/1917, f. 20-21.

declarase că nu-şi asumă responsabilitatea decât pentru vasele întrebuinţate în serviciul său, prin urmare nu-l interesau vasele preluate de alte servicii ale marinei sau armatei ruse.

2. Pavilionul C.E.D. să fie arborat de toate vasele închiriate de ruşi, indiferent unde se vor afla (câteva din vasele „închiriate” navigau deja sub pavilion rusesc).

3. În caz de evacuare a Sulinei, cele trei drage de mare urmau să fie puse la dispoziţia C.E.D. pentru a se putea refugia sub protecţia flotei ruse. În momentul redactării raportului, la Sulina C.E.D. nu mai avea niciun vas maritim şi, după experienţa neplăcută avută cu ocazia căderii Constanţei, nu mai putea marja pe sprijinul flotei ruseşti. În jurul acestui aspect discuţiile au fost destul de aprinse, inginerul rus exprimându-se în termeni destul de duri şi tranşanţi: „Nu putem să ne angajăm a pune dragele la dispoziţia C.E.D. în caz de evacuare, căci probabil nici nu vor sta aici. Avem mare nevoie de a lucra cu ele la Chilia. Le plătim şi facem ce voim cu ele, putem să le şi înecăm pe toate”. S-a argumentat că numai dragele de rezervă sunt disponibile, deoarece trebuie să deservească canalul Sulina, care, în lipsa unei acţiuni de dragare continue, în scurt timp ar fi devenit impracticabil datorită depunerii aluviunilor. Şi de această dată reprezentantul Rusiei a replicat: „Nu poate să-i privească pe ruşi dacă gura Sulinei se va închide prin depuneri. ... Natura e vinovată!”.

Situaţia s-a agravat şi mai mult a doua zi, când inginerul M. Georgescu şi comandantul Eugeniu Botez luau cunoştinţă, de la Sevastopol, de faptul că urmau să acorde mult mai multă atenţie braţului Chilia, unde urmau să fie deplasate toate dragele, lăsând la Sulina numai draga *Sonderson*. Cum o nenorocire nu vine niciodată singură, peste câteva zile o dragă rusească avea să înceapă lucrările la gura Stari Stambul, pentru a asigura o adâncime de 12-13 picioare. Asupra acestei lucrări mai avuseseră şi altă dată loc discuţii aprinse, deoarece ar fi fost dăunătoare gurii Sulina, care era foarte aproape de zona unde aveau loc aceste lucrări, şi tot curentul de coastă ar fi depozitat nisipul la gura Sulinei³.

La data de 9/22 decembrie 1917 inginerul-şef al Serviciului Tehnic din cadrul C.E.D., M. Georgescu, adresa ministrului delegat din partea României în cadrul C.E.D., Duiliu Zamfirescu, o scrisoare personală în care îl informa în legătură cu starea de spirit existentă la Sulina: „Stimate Domnule Ministru, mă laud mai întâi cu sănătatea, pentru care mulţumesc lui Dumnezeu că mi-o ţine în bună stare. Îi mulţumesc, de asemenea, că e posibil ca în curând să ne scape de aici cu totul de ruşi, deoarece se spune că chiar amiralul Neniukov, comandantul forţelor ruse de pe Dunăre, ar fi cerut, şi s-ar fi aprobat, ca trupele ruse de aici să fie duse în Basarabia şi înlocuite cu regimente româneşti. În un asemenea caz, vom putea respira mai în libertate. Soldaţii ruşi au început să se dea în Sulina la distrugeri, furturi şi omoruri. Au omorât în mod barbar, cu lovituri de pat de puşcă în cap, pe un ofiţer de-al lor, se zice pentru a-i fura nişte bani, şi au început a ameninţa cu moartea şi pe ofiţerii români, iar făptuitorii nu au fost urmăriţi. Din această cauză s-au adus până acum vreo două companii de soldaţi români care, înfiinţând santinele şi patrulile prin oraş, au restabilit liniştea şi ordinea, încât putem zice că acum suntem în siguranţă.

Am scăpat deja şi de Puzanoff, care, fiind înştiinţat de un devotat că a doua noapte după omorârea ofiţerului rus a fost condamnat de comitetul secret bolşevic să fie omorât şi el, cu o nutră disperată, în seara nopţii hotărâtă, a venit la mine împreună cu comandantul român local implorându-mă să-i scap viaţa. Deşi a fost către Comisiune mai mult decât răuvoitor, l-am expediat noaptea cu o şalupă a noastră la Chilia Română, unde a ajuns bine. Din cele ce am aflat pe urmă, dacă nu i se înlesnea fuga pe apă, ar fi fost prins, uns cu gaz şi ars în piaţă, aşa de mare ură au prins pe el tovarăşii soldaţi ruşi. Dumnezeu l-a adus ca să-şi găsească scăparea în C.E.D., căreia îi nega chiar existenţa. Este o frumoasă întorsătură a lucrurilor. Pe ziua de azi, aici s-au dat jos galoanele tuturor ofiţerilor şi armata este condusă de un comitet, aşa că numai sunt nici colonei şi nici Puzanoff, care să mă mai supere cerându-mi casa. Dacă se va relua navigaţia până la Galaţi, cum se aude că ar fi în curs de tratative, vă rog să-mi aprobaţi să mă duc vreo trei zile la Iaşi, unde aş avea de regulat ceva chestiuni personale. În un asemenea caz, voi aranja ca

³ *Ibidem*, dosar 58/1917, f. 58-59.

serviciul să nu sufere. Sper însă că atunci veți veni și d-voastră aici sau la Galați, așa că vom putea avea legătură mai lesnicioasă ca acum.

Vă rog să comunicați respectele mele d-lui Karstamyscheff și sărutări de mână doamnelor.

Vă dorește sănătate și vă salută cu deosebită considerație al d-voastră devotat inginer șef, M. Georgescu.”⁴

La data de 16 aprilie 1918, prin Înalt Decret Regal, Mihail Burghele este numit delegat al României la C.E.D., în locul lui Duiliu Zamfirescu, ministru plenipotențiar, demisionat⁵. Acesta adresează, la 6 august 1918, ministrului Afacerilor Străine rugămintea de a aproba repunerea în funcțiune a liniei telegrafice și telefonice între Sulina și Galați, linie înființată încă înainte de război de Direcția Generală a Poștelor pentru trebuințele C.E.D., personalul care avea să deservească linia urmând să fie plătit, ca și înainte de război, tot de Comisie. Din documente rezultă că linia telefonică încă mai funcționa între Sulina și Tulcea, dar se solicita prelungirea rețelei telefonice și telegrafice până la Galați și Brăila, unde existau agenții de pilotaj, astfel încât noua rețea de comunicație să fie independentă de cea a statului. În ceea ce privește legăturile de comunicație cu Tulcea, acest oraș fiind în teritoriul cedat, chestiunea rămânea deocamdată nerezolvată, urmând ca autoritățile române să analizeze oportunitatea instalării unui punct de comunicație din Tulcea către interiorul țării. Repararea sau reclădirea localurilor în care urmau să fie montate instalațiile de telefonie și telegrafie avea să cadă, de asemenea, în sarcina Comisiei⁶.

Practic, era solicitată reînființarea vechiului serviciu de dinainte de război pe relația Sulina-Galați-Brăila și, prin aceasta, reluarea comunicațiilor cu agențiile Ceamurlia, Gorgova și Ceatal, singura deosebire fiind aceea că legăturile dinspre ceatalul Ismailului spre Galați urmau să fie asigurate pe teritoriul român, deoarece de linia Tulcea-Isaccea-Măcin nu mai puteau dispune, linia fiind în teritoriul cedat⁷.

În *Foia de ordonanțe pentru populația civilă în teritoriul român ocupat*, care apărea la București în ediție bilingvă, germană și română, la data de 3 septembrie 1918, este publicată o *Ordonanță relativă la carantina în porturile Constanța, Brăila și Sulina*; de respectarea prevederilor acesteia răspundea generalul-feldmareșal von Mackensen. Fiecare vas care intra în unul din aceste porturi era supus la o amănunțită cercetare sanitară și polițienească. Astfel, în momentul în care avea în raza vizuală portul, comandantul navei avea obligația să arboreze un steag galben și să nu efectueze, atât el, echipajul, cât și pasagerii, niciun fel de comunicație cu țărmlul sau cu un alt vas, până în momentul în care reprezentanții autorităților nu efectuau controlul vasului pe linia poliției sanitare, moment după care steagul era coborât și comunicațiile, respectiv înaintarea pe fluviu sau acostarea, puteau avea loc⁸.

Deși aceste obligații cădeau în sarcina Serviciului Sanitar Sulina, al cărui director era doctorul Petrescu Hagi-Stoica, comandamentul Mackensen a luat asupra sa aceste atribuții, deoarece aceste porturi se găseau în sfera grupului de armate și, în acest context, măsurile luate aveau menirea de a apăra Brăila și teritoriul din spate de a fi invadat de boli contagioase, impunându-se luarea de măsuri de supraveghere sanitară încă de la Sulina⁹.

În luna mai a anului 1918, un detașament austriac a primit ordin să construiască la Sulina zece barăci sanitare care să asigure dezinfectia și găzduirea unui număr de 500 de prizonieri ce urmau să sosească din Rusia¹⁰.

Referitor la această chestiune, M. Burghele informa pe ministrul Afacerilor Interne, C.C. Arion: „Cu prilejul ședinței ținute (14/27 iunie 1918) delegatul german l-a întrebat pe cel austro-ungar despre niște barăci ce s-ar ridica la Sulina de către niște autorități austro-ungare pentru bolnavii

⁴ *Ibidem*, f. 93-94.

⁵ *Ibidem*, dosar 60/1918, f. 231.

⁶ *Ibidem*, f. 23-24.

⁷ *Ibidem*, f. 28.

⁸ *Ibidem*, f. 33.

⁹ *Ibidem*, f. 39.

¹⁰ *Ibidem*, f. 43

de malarie, și a zis că medicii germani ar fi protestat contra ridicării acelor barăci, pe cuvântul că, după constatările făcute de medicii germani prin analizarea sângelui la localnici, nu este deloc malarie la Sulina, însă, aducându-se din alte părți malarici acolo, este pericolul să se molipsească și localnicii și garnizoana. Atunci, delegații germani au întrebat pe cel austro-ungar ce răspuns s-a dat la protestarea germană, iar delegatul austro-ungar a răspuns că nu știe nimic despre toate aceste. Chestiunea aceasta nu s-a trecut în protocol, a fost o convorbire, și s-a petrecut numai între cei doi delegați. Eu n-am intrat în vorbă și nici n-am vrut a intra.

În adevăr, chestiunea se înfățișează așa: Precum este știut, la Sulina sunt două servicii sanitare: unul este serviciul carantinar, care atârnă de statul teritorial România, altul spitalicesc, atârnând de Comisiunea Europeană a Dunării, compus din două spitale: unul este înființat încă din timpul domniei turcești în Dobrogea, iar al doilea din timpul domniei românești. Amândouă serviciile însă, cel carantinar și cel spitalicesc, sunt diriguite de un același director de vreo 25 de ani, în persoana doctorului Petrescu Hagi-Stoica, numit pentru cel dintâi serviciu de către guvernul român, iar pentru cel de al doilea de către Comisiunea Europeană. Așa a fost tradiția.

Chestiunea cu barăcile pentru malarici, neexistenți după delegatul german, nu privește pe C.E.D., ci pe guvernul român, iar eu am căderea a vorbi numai în chestiuni atingătoare de Comisiunea Europeană sau în chestiuni dintre guvernul român și Comisiune.

Ceea ce mai înainte se numea, din timpul lui Mircea cel Mare, Țara Românească, este sub urmașii lui teritoriu ocupat de armatele aliate de sub comanda mareșalului german von Macknesen și va rămâne ocupat și după ratificarea tratatului de pace, potrivit articolului XIV.

În vedere că armatele germane și austro-ungare sunt acum în campanie în Rusia contra bolșevicilor, că pentru aceasta noi le-am dat trecere prin România pe uscat și pe apă, că, dar, trupe vor fi trimise într-acolo și se vor întoarce și că vor aduce pe la Sulina pe prizonierii lor pe care îi vor afla în Rusia, Serviciul Sanitar al armatei von Mackensen a găsit că este nevoie a înființa la Brăila serviciul carantinar, pentru ce va veni din Rusia oameni și mărfuri. Când, însă, a fost să facă aceasta, s-a găsit că este mai bine să se facă tot la Sulina marele serviciu carantinar, deoarece dacă pază bună nu va fi acolo, atunci orașul va putea fi cuprins de bolile lipicioase aduse din Rusia cu armata și prizonierii; atunci lesne va putea fi molipsită România și cu aceasta și teritoriul ocupat de aliați, pe a cărei bunăstare sanitară ei pun foarte mare preț, pentru că se află încă acolo armata lor.

Găsind germanii că serviciul nostru carantinar de la Sulina nu este, după ideile lor, înzestrat îndeajuns pentru un serviciu carantinar de însemnătatea Sulinei, ei au cerut învoirea Guvernului nostru de a-și așeza acolo și un serviciu al lor, sub direcțiunea tot a directorului nostru carantinar, și aducând aparate puternice de dezinfectare, nici ale noastre nu sunt rele, dar nu sunt de ajuns, zic ei, și apoi nu au mai fost reparate.

Învoirea cerută a fost căpătată de la ministerul nostru de Război. Brăila însăși va rămâne numai ca stație de revizie sanitară a celor trecuți prin carantina de la Sulina.

Mă întreb, dar, este oare măsura luată de austro-unguri cu barăcile de la Sulina pentru malarici, numai pentru a nu rămâne mai prejos de germani, sau este tendința lor de a se așeza la Sulina și sub formă de serviciu sanitar? Nu pot da încă un răspuns. Mă mărginesc dar numai a vă pune în cunoștință de cele ce întâmplător am aflat. Ss. M. Burghele”¹¹.

Dr. A Ștefănescu, șeful laboratorului de bacteriologie de la Sulina, a fost însărcinat de către Direcțiunea Generală a Serviciului Sanitar pentru o întrevvedere cu colonelul medic Weinek, locțiitor al generalului medic Schumburg, șeful Serviciului Sanitar al Armatei von Mackensen, deoarece între serviciul carantinar al armatei germane, care avea atribuții pe linia controlării bastimentelor militare, și serviciul similar al statului român, care avea atribuții pe linia controlării celorlalte vase, a izbucnit un conflict în sensul că primul serviciu și-a extins în mod abuziv atribuțiile și asupra celui de-al doilea.

¹¹ *Ibidem*, f. 49-50.

Practic, serviciul sanitar german trebuia să asigure starea de sănătate a trupelor germane, iar cel românesc avea drept obiectiv protejarea populației din Moldova și Basarabia.

Punctul de vedere exprimat de reprezentantul german era că guvernul românesc a cedat, prin rezoluția pusă de secretarul general al Ministerului de Război, toate instalațiile sanitare de la Sulina, precum și orice drept de control, astfel că singurul în drept a exercita poliția sanitară la Sulina era serviciul sanitar german. Reprezentantul român a replicat că drepturile de putere teritorială și de poliție sanitară „ipso facto” sunt recunoscute statului român de toate tratatele și de toate convențiile sanitare internaționale. Totodată, a insistat arătând că la Conferința sanitară internațională de la Dresda (1893) chestiunea serviciului sanitar de la Sulina a fost discutată pe larg și că statul român a satisfăcut atunci toate dezideratele acelei conferințe. Cel mai important dintre deziderate a fost construirea unei uzine de apă, și cea construită la Sulina a fost a doua în lume, care era pusă în funcțiune în condiții de igienă ireproșabile.

Deși reprezentantul României și-a exprimat speranța că se va găsi un „modus vivendi” de rezolvare a divergențelor, subliniind că pentru ca aceste două servicii să facă operă utilă era în interesul ambelor părți ca acestea să funcționeze fără fricțiuni și să colaboreze în mod sincer la apărarea sănătății publice, medicul german și-a menținut cu încăpățănare punctul de vedere.

Mai mult decât atât, dr. Aurel Ștefănescu opinează că intenția ascunsă a germanilor, care a ieșit accidental la iveală în timpul discuțiilor, era înființarea unui serviciu sanitar comun al tuturor porturilor de la Marea Neagră și Dunărea de Jos, la a cărui funcționare aveau să-și dea concursul bulgarii, turcii și austro-ungarii, conducerea urmând să fie asigurată de germani, interesând în ceea ce ne privește porturile Constanța, Sulina și Brăila¹².

Elocvent în ceea ce privește dificultățile de aprovizionare a orașului Sulina cu produse de primă necesitate, este memoriul semnat la 7/20 noiembrie 1918 de M. Burghel, memoriu adresat generalului A. Văitoianu, ministru de Interne: „Organele administrative sunt sau nevigilente sau neputincioase, până acum, pentru a îndrepta lucrurile. Încercările din partea populațiunii, între care și funcționarii Comisiunii Dunărene, de a-și procura alimente prin cumpărare din restul țării nu au dat rezultatele dorite, deoarece nici de la Galați, nici din porturile basarabene, nu se îngăduie ieșirea de alimente. Puțin ce s-a putut căpăta a fost cu prețuri foarte urcate, prin așa numiții „pirai ai Sulinei”, oameni cu puține scrupule și contrabandieri de felul lor, dar și ei sunt acum neputincioși.

Timpul este rău, bolile culcă la pat o populațiune slăbită; într-o lună navigațiunea, redusă numai la o cursă pe săptămână, se va închide și atunci populațiunea Sulinei va fi părăsită de restul țării, fără alimente, chiar de s-ar putea găsi pentru aprovizionat.

După mine, afară de o părere mai bună, ajutorul cel mai rapid și mai bun de a da, ar fi ca Ministerul de Război să însărcineze Comandamentul Diviziei de Mare ca, prin convoi militar de la Chilia Veche, să aprovizioneze populațiunea, între care și personalul C.E.D., cu ce va trebui. O aprovizionare asemenea a avut loc în primăvara anului acesta prin intențența Garnizoanei Galați.

Dacă propun aprovizionarea printr-un comandament militar, este că asemenea organe au putința de rechiziționare în țară cu prețurile maxime stabilite de Guvern, pe când prin învoială, precum s-a încercat de curând prin Consilierul Agricol al Deltei Dunării, s-a găsit grâu cu prețul de 16.000 lei vagonul în județul Tecuci, dar nu s-a putut plăti pentru că după instrucțiuni nu este a se plăti decât prețul maximal, iar proprietarul mărfii a refuzat a vinde cu asemenea preț.

Alimentarea Sulinei s-ar face, firește, contra plată din partea locuitorilor și a funcționarilor Comisiunii Dunărene, iar comandamentul militar îi va veni mai lesne de a se reaproviziona pe cale de rechiziție...”¹³.

La data de 22 noiembrie/5 decembrie 1918, M. Burghel adresează o telegramă Ministerului de Externe, Ministerului de Interne și Ministerului de Război în legătură cu situația

¹² *Ibidem*, f. 51-53.

¹³ *Ibidem*, f. 284.

disperată în care se afla personalul C.E.D. referitor la aprovizionarea cu alimente¹⁴. Nu ştim care a fost răspunsul la telegramă, cert este însă faptul că la 24 noiembrie/ 17 decembrie 1918 se dă permisiunea pilotului Gabriele Gargiulo de a lipsi din serviciu, urmând să se deplaseze la Piatra Neamţ pentru a cumpăra alimente pentru un număr de 120 de persoane din C.E.D. (5 t fasole, 4 t porumb, 1 t ceapă, 1 t cartofi)¹⁵.

Într-un raport al delegatului României la C.E.D. către Ministerul Afacerilor Străine, la data de 12/25 decembrie 1918, se face o radiografie a navigaţiei pe Dunărea de Jos pentru perioada de referinţă. După intrarea României în război, în august 1916, navigaţia comercială a încetat, în schimb navigaţia militară a statelor beligerante, uneori chiar în scop de comerţ, a fost foarte intensă. În toate situaţiile, practic nu au fost percepute niciun fel de taxe de navigaţie. După încheierea Păcii de la Buftea (24 aprilie/7 mai), C.E.D. şi-a reluat activitatea, lipsind delegaţii României, Germaniei şi Austro-Ungariei, mai pe urmă şi cel al Turciei. În şedinţa din 3 august Comisiunea a hotărât ca perceperea taxelor de navigaţie la Sulina să fie reluată cu începere din ziua când, după încheierea Armistiţiului de la Buftea, 20 februarie/5 martie, Dunărea a fost eliberată de mine şi când, astfel, navigaţia a putut reîncepe. Lucrările de deminare au fost efectuate de către navele statelor centrale cu ajutor de la marina de război română şi s-au terminat la 4/17 martie, dată de la care urmau să fie percepute taxele de navigaţie. După uzanţele Comisiei Europene, încasările trebuiau să se facă în franci aur. Din lipsa acestei monede şi a aurului în acea perioadă, ea a hotărât ca taxele să se plătească în lei româneşti. În ce priveşte echivalentul în aur al leilor, Comisiunea a hotărât ca el să fie fixat, în fiecare lună, de Casa de Navigaţie de la Sulina, după cursul leilor în Elveţia, stat neutru.

Întrucât practica a dovedit că valoarea cursului de schimb nu putea fi furnizată în timp real, în şedinţa din 4 octombrie, având în vedere că valoarea aurului era destul de ridicată şi că de pe urma războiului negustorii bogăţi realizau câştiguri pe măsură, Comisia a hotărât un curs de schimb de 200 lei româneşti pentru 100 franci aur.

În momentul în care Casa de Navigaţie a început încasarea taxelor, fenomenul care s-a manifestat, şi care începuse să ia amploare, a fost acela ca transportatorii navali să refuze achitarea taxelor, motivând că efectuează transporturi militare ce erau scutite de taxe, iar vasele cu care efectuau transporturile erau rechiziţionate. Printre vasele menţionate în această situaţie se numărau remorcherele „Mina”, „Adina”, „Pasalacqua”, „Merope”, „Giacomo”, sub pavilion românesc, şi şlepul „Ioannis”, sub pavilion grec, care au refuzat achitarea taxelor, menţionând că sunt rechiziţionate de armata română, fapt care a dus la intervenţia C.E.D. pe lângă delegatul României ca şi această ţară să se conformeze hotărârilor luate, deoarece acestea nu erau considerate bastimente de război în înţelesul regulamentului.

Tariful taxelor de navigaţie instituit de C.E.D la 9/22 mai 1908 prevedea, la art. 9, bastimentele care urmau să fie scutite de taxe, între acestea numărându-se, la Capitolul 1, „les bateux de guerre”. Realitatea era că bastimentele care navigau pe Dunăre ulterior Armistiţiului de la Buftea, sau mai exact spus de la data când Comisiunea a hotărât încasarea taxelor, erau prea puţine bastimente de război, cele mai multe fiind bastimente comerciale sub felurite bandiere, proprii sau navosite, grupate în asociaţii: germană „Reederei-verband”, cu reşedinţa în Hamburg, austro-ungară „Euxinia”, cu reşedinţa la Triest, sau „Zentraltransportleitung”, cu sediul la Viena, toate executând transporturi militare sau transporturi comerciale pentru interese militare sau necesităţi strategice ale statelor din şi înspre Marea Neagră. Bastimentele române nu navigau, deşi armistiţiul şi chiar pacea erau încheiate, iar vasele comerciale erau rechiziţionate de Ministerul de Război.

Revenind la vasele „Mina”, „Adina”, „Pasalacqua”, „Merope” şi „Giacomo” sub pavilion românesc, delegatul României, M. Burghele, a intervenit pe lângă Comandamentul Marinei Militare să plătească taxele de navigaţie, comandament care, la rândul său, s-a adresat

¹⁴ *Ibidem*, f. 285.

¹⁵ *Ibidem*, f. 286-287

Ministerului de Război pentru aprobare. Delegații Germaniei și Austro-Ungariei au intervenit și ei pe lângă societățile „Reederei-Verband”, respectiv „Euxinia”, în vederea achitării taxelor legale. Din păcate, în momentul în care „Reederei-Verband” s-a hotărât să plătească ca avans suma de 100.000 lei, au intervenit împrejurările politice și militare care au dus la retragerea din țară a trupelor Statelor Centrale, astfel că plata nu a mai fost efectuată. Nici intenția societății „Euxinia” de a achita în avans suma de 50.000 lei, în bilete ale Băncii Generale Române, nu s-a bucurat de finalitate. Aceste bilete nu aveau curs la Sulina, astfel că s-a solicitat de către C.E.D. preschimbarea în bilete ale Băncii Naționale ale României, însă evenimentele invocate și în cazul celeilalte societăți au dus la eșec. Cu toate acestea, reprezentanții C.E.D. la gurile Dunării au continuat, conform instrucțiunilor primite, „să țină socotelile în evidență, până la întoarcerea stării normale, când taxele datorate pe trecut, vor fi reclamate”.

În favoarea plății taxelor de către vasele românești stau și argumente de ordin financiar, care arătau că, dacă scutirea se menținea în continuare, C.E.D. trebuia să renunțe la suma de minimum 483.042 lei, iar guvernul României la suma de 23.467 lei ca taxe sanitare.

Un alt aspect ridicat a fost și acela al repatrierii prizonierilor. Societatea română de navigație „Maritima” din Brăila încheiase un contract cu Legațiunea Italiei în vederea repatrierii de la Galați la Brindisi a prizonierilor italieni eliberați din Austro-Ungaria. Contractul stipula, pe lângă suma care se percepea la fiecare cursă, și scutirile de taxe la Sulina, Bosfor, Dardanele, Pireu și canalul Corint. C.E.D. considera că aceste transporturi trebuiau taxate, subliniind faptul că scutirea de taxe în această situație nu era un drept al contractanților, ci o facultate a instituțiilor sau autorităților care aveau dreptul de a percepe taxe.

Cu titlu informativ, sumele încasate din taxele de navigație aplicate la Sulina în perioada 1913-1918, taxe care reprezentau singurul venit al C.E.D., se ridicau la următoarele valori (exprimate în franci aur elvețieni): 2.379.406 franci – 1913; 1.881.136 franci – 1914; 37.301 franci – 1915; 29.274 franci – 1916; nimic – 1917; 395 franci – 1918, până la 15 noiembrie¹⁶.

În ceea ce privește ținerea unei evidențe stricte a vaselor comerciale care au trecut pe la Sulina începând cu data de 14 august 1916 fără a fi plătit taxele, locotenent-comandor Eugeniu Botez, fost comisar maritim la Sulina și apoi căpitanul Portului Militar Sulina, declara că vasele în trecere, unele nu opreau, altele nu dădeau tonajul din motive militare, iar altele nu se mai înregistrau în vederea transporturilor militare ce făceau, mai pe scurt, nu se ținea nicio regulă¹⁷.

După terminarea războiului, mai mulți foști angajați ai C.E.D. adresau un memoriu ministrului de Război prin care îi solicitau intervenția, în vederea acordării pentru perioada în care au fost mobilizați pe front a cel puțin jumătate din salariul pe care îl primeau, salariu care le-a fost refuzat pe motiv că erau angajați cu ziua, argumentând: „Am scăpat cu viață din ploaia de obuze de pe fronturi și ar fi trist ca acum să ne topim de mizerie și noi și familiile noastre, sub ochii noștri”¹⁸.

Într-un alt raport din 3/16 noiembrie 1918 se arăta: „Stimate Domnule Ministru, situația alimentară a populației din Sulina este într-adevăr foarte îngrijitoare. Sper și cred că odată cu venirea vaselor de comerț aliate, care desigur nu vor mai întârzia mult, se va ameliora această stare, deoarece văzui chiar astă seară pe o gazetă sosită aici cu vaporul local, că au și plecat din America spre România trei vapoare mari cu articole de îmbrăcăminte și de-ale mâncării. Nu se știe însă cât timp va mai trece până atunci. Problema care se pune este ca să satisfacem nevoile momentane, care în adevăr sunt foarte critice. Sunt unii, chiar din lucrătorii noștri, care spun că nu mănâncă mămăligă decât la câte două zile o dată, alții și mai târziu, și asta o vezi după aspectul lor. Din cauza relei alimentări, bolile culcă la pat pe toți care-i ating, și, ca urmare firească a slabei rezistențe organice, decesele s-au înmulțit mult în Sulina. Ss. N.Georgescu”¹⁹.

¹⁶ *Ibidem*, f. 1-6.

¹⁷ *Ibidem*, f. 17.

¹⁸ *Ibidem*, f. 20.

¹⁹ *Ibidem*, f. 280-281.

În încheiere, apreciem că articolul aduce informații și date noi, conturând situația complexă în care s-a aflat orașul Sulina în timpul Primului Război Mondial, situație generată de importanța sa ca port și așezare strategică.

BIBLIOGRAFIE

*** Serviciul Județean Galați al Arhivelor Naționale (S.J.A.N.G) fond: Comisia Europeană a Dunării

FOTOGRAFII

Foto 1. 1918 septembrie 3, București. „Foaia de ordonanțe pentru populația civilă în teritoriul român ocupat” în care este publicată *Ordonanța relativă la carantina în porturile Constanța, Brăila și Sulina*, de respectarea prevederilor acesteia răspunzând generalul-feldmareșal von Mackensen.

S.J.A.N.G., fond *Comisia Europeană a Dunării. Delegatul României*, dosar 60/1918, f. 33-36.

Foto 2. 1918 aprilie 24, Iași. Telegrama generalul-feldmareșal von Mackensen adresată Serviciului Sanitar de la Sulina, prin care se solicită luarea de măsuri sanitare pentru a apăra Brăila și teritoriul din spate de a fi invadat de boli contagioase.

S.J.A.N.G., fond *Comisia Europeană a Dunării. Delegatul României*, dosar 60/1918, f. 38.

Foto 3. 1918, Tulcea. Schiță de plan a pădurilor statului *Hariton și Untaru*, întocmită de șeful Ocolului Silvic Tulcea, păduri din care au fost tăiate lemne pentru foc în iarna anului 1918.

S.J.A.N.G., fond *Comisia Europeană a Dunării. Delegatul României*, dosar 60/1918, f. 84.

Foto 4. 1930. Draga „Percy-Anderson”, construită în anul 1894, singura dragă a Comisiei Europene a Dunării care a asigurat navigația la gurile Dunării în timpul Primului Război Mondial, celelalte drăgi fiind rechiziționate de armata rusă.

La Commission Européennes du Danube et son seuvre de 1856 à 1891, Paris, 1931, p. 226.

Foto 5. 1930. Imagine aeriană a orașului Tulcea

La Commission Européennes du Danube et son seuvre de 1856 à 1891, Paris, 1931, p. 338.

Verordnungsblatt

für die
Zivilbevölkerung
im
besetzten Gebiet Rumäniens.

Foaia de Ordonanțe

pentru
Populația Civilă
în
Teritoriul Român Ocupat.

Anzeigenpreis: Die viergespaltene Kleinzeile oder deren Raum 50 Pfennige. Bei Wiederholungen Ermäßigung laut Tarif. Bei Auftragserteilung ist anzugeben, ob die Anzeige in deutscher oder in rumänischer Sprache oder in beiden Sprachen erscheinen soll. — Anzeigen-Aufträge aus Deutschland sind zu adressieren an das Oberkommando, D. D., Geschäftsstelle des Verordnungsblattes, Buzarești.

Prețul inseratelor: Linia de lărgimea unui sfert de pagină cu petiț sau spațiul corespunzător 40 bani. La repetări se vor face reduceri conform tarifului. La comandă, se va indica, dacă anunțul să se publice în limba germană sau română sau în ambele limbi. Anunțurile se primesc numai la Agenția de Publicitate Isidor A. Stern, București, Strada Matei Millo No. 10.

Buzarești, den 3. September 1918.

No. II.

București, 3 September 1918.

Inhalt: 79: Quarantäne-Vorschrift für die Häfen von Konstanța, Braila und Sulina, Seite 75. — 80: Verordnung für das gesamte besetzte Rumänien nördlich der Donau betreffend Quadersperre, Seite 77. — 81: Ausgabe einer neuen rumänischen Arzneitaxe und einer rumänischen Groß-Preisliste für Apothekewaren, Seite 77. — 82: Geldbußen, Seite 78. — 83: Berichtigung des rumänischen Textes der Verordnung betreffend Zwangsverwaltungen, Seite 79. — 84: Zwangsliquidationen, Seite 79. — 85: Zwangsverwaltungen, Seite 80. — 86: Erhöhung der Gaspreise, Seite 81. — 87: Einschreibebündungen im Landespostverkehr, Seite 81. — 88: Verpflegung der Bevölkerung im besetzten Gebiet. Berichtigung zu V.-Bl. Ziffer 262, Seite 81.

Coșinutul: 79: Ordonanța relativă la Carantina în porturile Constanța, Brăila și Sulina, pagina 75. — 80: Ordonanța pentru întregul teritoriu ocupat al României la nord de Dunăre, relativă la măsurile prohibitive, în privința câinilor, pag. 77. — 81: Edictarea unei taxe no ui românești de medicamente și a unui preț-curant pentru en-gros pentru mărfuri farmaceutice, pag. 77. — 82: Amenzi, pag. 78. — 83: Rectificarea textului român al Ordonanței referitoare la Administrații forțate, pag. 79. — 84: Lichidări forțate, pagina 79. — 85: Administrații forțate, pag. 80. — 86: Urcarea prețurilor Gazului aerian, pag. 81. — Trimiteri recomandate în traficul poștal intern, pag. 81. — 88: Aprovizionarea populației în teritoriul ocupat. — Rectificare la „Foaia de Ordonanțe pentru Populația civilă”, cifra 52, pagina 81.

79.

V.-Bl. d. D.-R., Ziffer 379.

5. 8. 18.

5. 8. 18.

Quarantäne-Vorschrift für die Häfen von Konstanța, Braila und Sulina.

Für die Häfen Konstanța, Braila und Sulina (für Sulina ist durch Verfügung der Rumänischen Obersten Heeresleitung unter Nr. 215 vom 28. 3. 18 dem Oberkommando v. Mackensen die gesundheitliche Aufsicht übertragen) tritt folgende Quarantäne-Vorschrift in Kraft:

§ 1. Alle in die benannten Häfen anlaufenden Schiffe unterliegen der gesundheitspolizeilichen Untersuchung und zwar die nach Braila durch den Sulina-Arm gehenden bereits in Sulina,

1. wenn sie im Abgangshafen oder während der Reise Fälle von Cholera, Pest, Pocken, Fleckfieber, Gelbfieber oder Ausfall an Bord gehabt haben,
2. wenn sie während der letzten 6 Wochen einen Hafen besucht haben, gegen dessen Herkünfte die Ausübung der Untersuchung angeordnet worden ist (zur Zeit ist die Ausübung der Untersuchung gegen die Herkünfte aller Häfen des Schwarzen und Asowschen Meeres angeordnet),
3. wenn an Bord im Abgangshafen oder während der Reise ein auffälliges Rattensterben beobachtet wurde.

§ 2. Jedes nach § 1 untersuchungspflichtige Schiff muß, sobald es sich dem Hafen auf Schweite nähert, eine gelbe Flagge am Foakmast hissen.

Es darf weder mit dem Lande noch mit einem anderen Schiffe in Verkehr treten, auch die gelbe Flagge nicht niederholen, bevor es durch Verfügung der Hafenbehörde zum

Ordonanța relativă la Carantina în porturile Constanța, Brăila și Sulina

Pentru porturile Constanța, Brăila și Sulina, (Comandamentul Porturilor von Mackensen este însărcinat prin ordinul No. 215 din 28. III, al Comandamentului Suprem Român cu supraveghierea sanitară în Sulina) intră în vigoare următoarea prescripțiune de carantină:

§ 1. — Toate vapoarele cari intră în sus numitele porturi, sunt supuse la o cercetare sanitară polițienească, și anume acele cari merg la Brăila prin brațul Sulinei, deja la Sulina,

1) dacă au avut pe bord în portul de plecare sau în timpul călătoriei cazuri de holeră, ciumă, vărsat, tifos exantematic, febră galbenă sau lepră,

2) dacă au vizitat în ultimele 6 săptămâni un port pentru care s'a ordonat cercetarea vapoarelor venind de acolo.

(Actualmente cercetarea este ordonată pentru fiecare vapor, care vine din porturile Mării Negre sau Mării Azov),

3) dacă s'a observat în portul de plecare sau în timpul călătoriei că mor guzani în număr mare.

§ 2. — Fiecare vapor care după § 1 este obligat la cercetare, trebuie să înalțe un drapel galben, la catartul de dinainte, când se apropie la depărtare vizibilă de port.

Îi este interzis de a comunica cu fărmlul sau cu orice alt vapor, sau de a coborî drapelul galben înainte de a avea voia de comunicare liberă pentru un ordin al auto-

Foto 1

Station *Min. Prind. Delegat.* A. Nr. *38* Abteilung *15*

angenommen am *19* Ugr. Min. *norm. nachm.* durch *...*

angenommen am *19* Ugr. Min. *norm. nachm.* durch *...* von *Jassy*

bejördert am *19* Ugr. Min. *norm. nachm.* durch *...* an *...*

Spruch Nr. *...* aus *...* + *Jassy per 0/0 24/4 =*

Dienstliche Zusage: *24 April / 7 Mai 1918.*

Abgeber:	H. Melbg.	Ort:	Dat.	Zeit
Abgegangen	91-3			
Eingefommen				

An: *dlui ministru buréale comisunea romana pentru negociarile de pace bucuresti =*

va trimite urmatoarea telegrama expediată din Sulina de domnul Cartamyscheff delegatul rus la c. e. d.

stop Le medecin en chef des ports et de La quarantaine attache a La schwarze meer stelle Braila informe verbalement docteur Petresco que commandement supreme Mackensen a demande au gouvernement roumain de mettre Les hopitaux de La commission europeene a La disposition susdite autorite stop bien que commission n ait pas encore ete saisie de cette question et par consequent n ait pu rien decider medecins viennent d arriver pour prendre possession hopitaux stop docteur Petresco directeur des hopitaux de La c. e. d. vu impossibilite ause manque de fonds faire fonctionner hopital pour maladies infectieuses ne voit pas inconvenient ceder cet hopital en gardant pour Les besoins de La commission navigation et ville hopital de La marine stop suis du meme avis et vous prie me telegraphier urgente votre opinion stop signe

Cartamyscheff =

secretarul general n. no 350 din 24 april 1918 . #

Foto 2

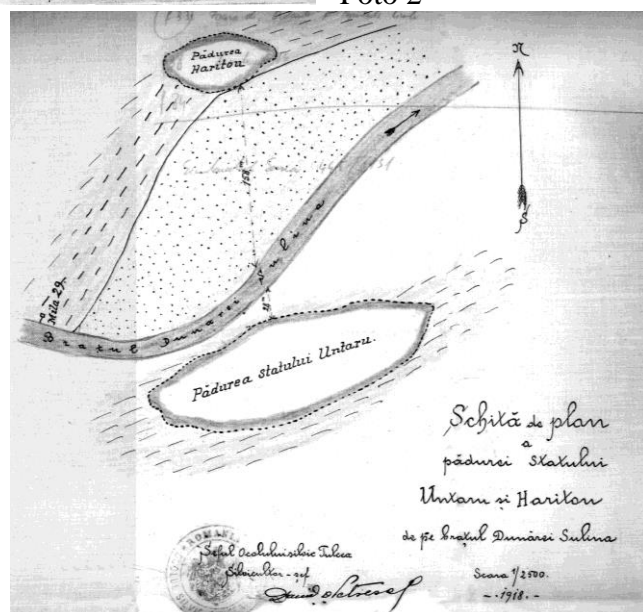
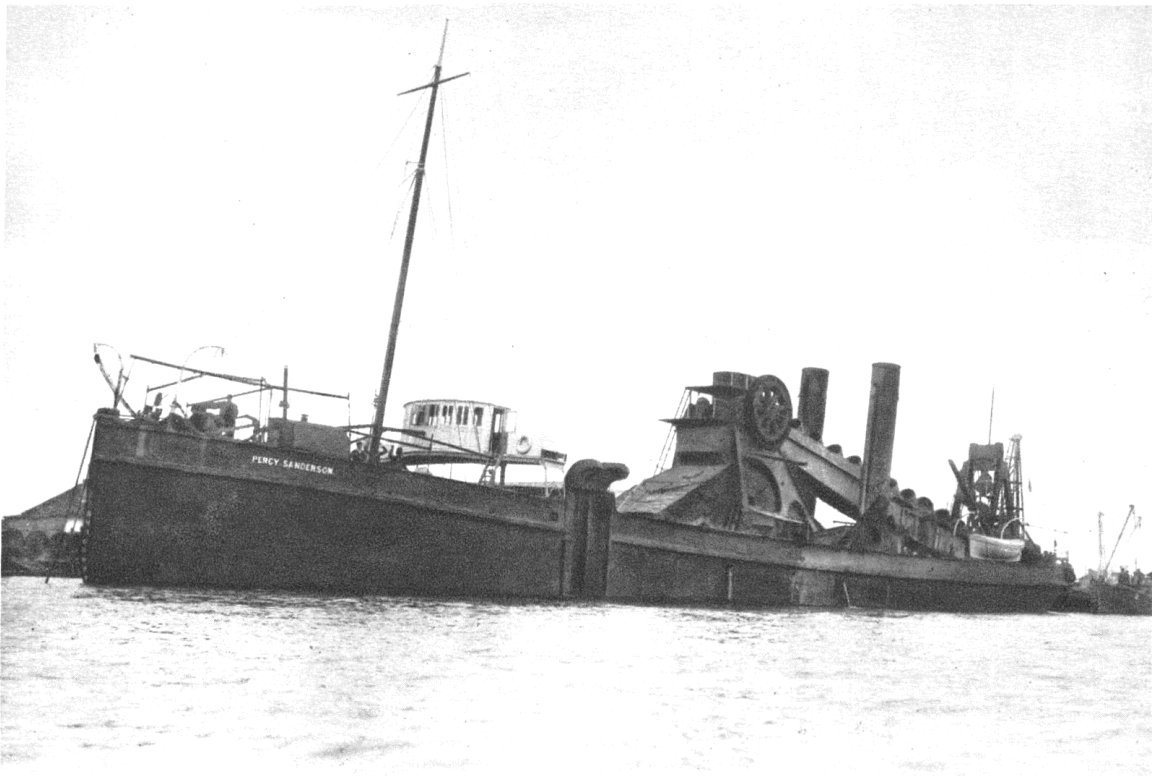

Foto 3

DRAGUE À GODET'S PERCY-SANDERSON.
(Construite en 1894, 1.250 HP., long. 67 m. 05, larg. 12 m. 19, creux 5 m. 23, tonn. brut 1.168 t. 69.)

Foto 4

Foto 5